

TRGOVAČKI UGOVOR DUBROVNIKA SA SENJOM GODINE 1248.

U svojoj dugoj prošlosti grad Senj s kotarskim teritorijem nalazio se dulje ili kraće vrijeme pod različitim tuđinskim vlastima i upravama pa je sve to ostavilo vidnoga traga u njegovu pravnom, kulturnom, društvenom i privrednom gradskom životu. Srednjovjekovna su kraljevska prava u Senju vršili i članovi vojničko-monaškoga reda templara,¹ božjaka ili crkvara, od godine 1184. do 1269, pa je taj njihov kondominij nad gradom Senjom trajao skoro 85 godina. U tom su se razdoblju zbili mnogi važni događaji za grad Senj i nacionalnu povjesnicu, jer je već tada Senj sa svojom trgovačkom lukom i povremenim izvanrednim prosperitetom živio zasebnim životom srednjovjekovnog primorskoga grada, u čijoj su se sredini formirali svi juridički i strateški oblici jednoga grada na određenom povijesnom tlu. Tako primjerice već oko godine 1153. arapski geograf i liječnik Abu Abdulah Ibn Idrisi, kad je proputovao hrvatskim krajevima, veli da je Senj lijep i vrlo bogat grad, da su njegovi stanovnici Slaveni i da imaju velik broj brodova na moru.² Imućstveno stanje grada Senja toga vremena dokazuje njegovu ekonomsku moć i trgovačko značenje.

Kako je istodobno i Dubrovnik na hrvatskom primorskom jugu u pomorsko-trgovačkom pogledu bio značajan, to je i razumljivo da su postojale i trgovačke veze između ta dva značajna hrvatska grada. To se razabire i iz ugovora što je sklopljen u Senju 14. lipnja godine 1248. s nekim dubrovačkim i drugim građanima, nastanjenim u Senju. Budući da je to jedan od najstarijih naših srednjovjekovnih međugradskih ugovora, to ćemo se u ovome napisu osvrnuti поближе ponajprije na sve one značajne prilike, događaje, stanja i zbivanja što su dovela do sklapanja takvog trgovačkog ugovora. U tom pogledu povijest grada Dubrovnika poznatija je od rane povijesti grada Senja, pa se stoga osvrćemo opširnije nego na ona u Dubrovniku, jer su senjska rjeđe obrađivana u cjelokupnoj povijesnoj građi srednjovjekovne prošlosti hrvatskoga naroda.

I

Iz rimskoga naziva *Senia* (u značenju — Stari grad) za grad i luku (portus *Senia*) nastalo je hrvatsko ime *Senj* u brojnim povijesnim transformacijama od VII. stoljeća, a pogotovo za kroatiziranja gradova rimske Dalmacije i liburnijskih područja Hrvatskoga primorja.³ Romanizaciju je

tih krajeva provodilo ranije Zapadno Rimsko Carstvo na taj način što su pojedinci poljoprivrednih imanja bili većinom novi došljaci ili isluženi vojnici-veterani.⁴ Polja su im obrađivali robovi, a slobodni su Iliri zadržali svoj polunomadski stočarski život. Njihova se aristokracija naseljavala u urbanim sredinama i svoju je ekonomsku snagu izgrađivala u agrarnoj proizvodnji i trgovini, pa je tako primorski grad Senj u svoj gradski teritorij ubrajao i pasišta u Senjskom bilu. Zbog opadanja tada novčane privrede, trgovine i obrta nastaje unutar gradskih zidina nov građanski stalež trgovaca i obrtnika, a potom i gradska novčana privreda.⁵

Senjsko je naselje, kao i njegovo staro stanovništvo, stradalo u VII. stoljeću za doseljenja Hrvata, pa je novi procvat Senja započeo u IX stoljeću, a u X stoljeću popeo se do stanovite kulturne i privredne visine. Tome je nešto kasnije pridonijelo i obnavljanje biskupije u XII stoljeću,⁶ kao i uvođenja županije i županijskog upravnoga središta jer je grad Senj imao povoljan geografski položaj na morskoj obali, zatim prednost dobre luke i trgovački značaj. Zbog prostrane se luke i brojnih brodova u njoj Senj stao razvijati tada u upravno mjesto, pa je kasnije i nastala senjska županija. U to su doba naši primorski gradovi živjeli svjetskim životom trgovačkih emporija Sredozemlja.⁷ Tako je i grad Senj bio nekad naseljen romanskih (latinskim) žiteljstvom, a imao je i vlastitu samoupravu. Već je za kraljeva iz hrvatske narodne dinastije u Senju prevladao hrvatski živalj, pa je, uz knezove, grad imao svoje načelnike i podnačelnike (potestates et vicepotestates), zatim suce (iudices) i vijećnike (consiliarii), a općinski su se poslovi rješavali u gradskoj skupštini, koja se sastajala pred crkvom sv. Marije ili u gradskom vijeću, u koje su dolazili knez i potknežini, načelnik, podnačelnik, suci i drugi ljudi dobre volje.⁸ Po tome se drži da je Senj već u XII. stoljeću potpuno organizirana općina jer je u podvelebitskom kraju bio najveće naselje.⁹

Kako je grad Senj bio izlazna drvena luka na Jadranu i poznat po čitavom Sredozemlju, ne samo po stočarskim proizvodima već i po krajevima bogatim šumom, trgovački put preko Velebita povezivao ga je sa Zagrebom i Panonijom. Taj je put poznat u XIII. stoljeću pod različitim nazivima kao »via regis«, »via publica« ili »via magna«.¹⁰ Trgovački su putovi pogodavali razvoju senjske luke, što je građena u obliku polukruga. Izvan grada tada se nalazila i gradska brodarница ili škver, gdje su se gradili brodovi za Veneciju i za vlastite trgovačke i ratne mornarske potrebe. U Senju su se osobito izrađivala i izvrsna vesla, što su se izvozila u Dubrovnik i ostala broderska središta na našoj obali, kao i u Veneciju. Tako su uz brodograditelje postojali i posebni majstori vesla — »magistri remorum«. Oni su proizvodili vesla za trgovačke i ratne brodove, pa je stoga drvo, uz druge dijelove brodske opreme, najvažniji izvozni artikl. Tako su se primjerice za 100 komada drva za vesla plaćala 22 dukata, dok je veslo posve izdjelano stajalo po prilici 6 zlatnih današnjih franaka.¹¹ Budući da u to vrijeme Senj živi uglavnom od svoje razvijene trgovine, razvio se u vrlo važnu trgovačku luku na gornjem Jadranu.¹² Kako je trgovina bila razvijena, to se u senjskoj luci ubirala i daća »portorium«. Već godine 1248. Katalonci imaju u Senju svoga konzula radi zaštite trgovačkih probitaka, a to nam potvrđuje i njegovo municipalno uređenje.¹³

Zbog razvitka političkih i crkvenih prilika Senj postaje »civitas« i stoga u gradu hrvatsko-ugarski kralj uspostavlja kraljevsku vojsku. Kako je senj-

ska općina organizaciono jaka, to kralj u njoj podjeljuje od svojih kraljevskih prava samo gradske prihode. Takvo podjeljivanje kraljevskih prava datira još od Kolomanova vremena kad su gradovi dalmatinske teme bili samovlasnici u donošenju pravnih pravila za svoju gradsku općinu, za njezin teritorij i njezine članove. Kako su gradovi bili samovlasni u upravi i sudstvu, to su zbog tih municipalnih sloboda i bili izravno potčinjeni kralju. To se odnosilo i na dalmatinske gradove koji nisu ulazili u temu dalmatinsku, a bili su kraljevski gradovi.¹⁴ Među takve je spadao i Senj poslije godine 1269. i to odmah nakon odlaska članova viteškoga reda templara iz Senja.¹⁵ Vojnička je organizacija u gradu živa i na početku XIII. stoljeća, pa je tako Senj bio od doseljenja Hrvata u nj politički dio Hrvatske Države¹⁶ i nije tada pripadao ni jednom od hrvatskih plemena niti spadao u red privilegiranih dalmatinskih gradova.¹⁷

Poput drugih primorskih gradova i Senj je u to doba, kao i ranije, bio opasan zidinama. Povjesničar Du Frense navodi u svom djelu¹⁸ da su Huni, na prolazu kroz Ilirik u gornju Italiju, do temelja razorili godine 452. i Senj, pa su u toj zgodi propale i stare senjske zidine. Nakon toga su Senjani grad i zidine ponovno podigli, ali su zidine porušene mjeseca prosinca godine 1239. za preceptora templarskoga reda Rembalda de Carono. Grad je Senj i po treći put iznova utvrđen u drugoj polovici XIII. stoljeća, a dio je tih gradskih bedema, po kojima se moglo hodati i boriti, sačuvan do danas.¹⁹

Senjska je općina u srednjem dijelu bila slobodna, sav život njena stanovništva tekao je unutar gradskoga teritorija, a sve je općinske časti obnašalo nekoliko privilegiranih obitelji koje su u to vrijeme bile i — gradska vlastela. Slobodštine su se, među ostalim, sastojale u tome da su građani imali pravo izbora suca (rihtardum), koji bi im sudio pa zato bijahu izuzeti od županijskoga suda, dok im ostaje samo priziv kralju. Općina je imala i svoje činovnike među kojima su bili najvažniji satnik, kao prvi i glavni općinski predstavnik i službenik vojničkoga porijekla, ali bez vojničke funkcije, a od članova senjskoga suda jedan sudac i dvornik. U XIII. stoljeću predstavljao je gradsku upravu senjske općine preceptor templarskoga reda. Veće je odluke donosilo vijeće građana, a po potrebi su sazivani svi građani i puk na zborove pred glavnim crkvama. Svi su ti činovnici senjske općine bili izborne osobe. U gradu je tada bilo orbtnika i trgovaca koji su imali svoje kuće i posjede. Glavni satnički ured nalazio se u samome Senju, a porezni su se podaci iz cijele županije skupljali u gradu kao središnjem poreskom mjestu. U Senju se tada, kao središtu upravne županije, nalazio i ured župana i podžupana. Oni su predstavljali upravnu vlast, zatim potpisivali odluke i svojim ih pečatom objavljivali, a od XIII. stoljeća imali su i hrvatska imena. Po darovnici kralja Bele III (1172—1196) Senj je sa svojom okolicom bio od godine 1184. i kraljevski grad.²⁰

Skoro 85-godišnji boravak članova viteškoga reda templara u Senju i njihovo vršenje kraljevskih prava nad gradom uvelike su preobrazili javni, politički, kulturni, gospodarski i crkveni život u Senju i na njegovu kotarskom teritoriju. U proljeće godine 1205. ugovarale su općine senjska i rapska o međusobnoj trgovini. To je vremenski prva svjetska isprava što je sačuvana u Senju. Po tom su ugovoru Rabljani donosili u Senj na prodaju vino i sol, a Senjani su izvozili na Rab drvo i plodove. Godine 1209. Senj je zapi-

san kao civitas ili trgovačko-obrtničko mjesto. Tako ga naziva i sâm hrvatsko-ugarski kralj Andrija II (1205—1235) kad govori o tome zemljištu kao templarskom, i iste godine naređuje da ni ban ni itko drugi ne smije zahtijevati od senjskih templara nikakve daće, pa zato kralj templara uzimlje u zaštitu.²¹

Godine 1239. grad Senj bijaše osvojen i popaljen, ali se ne zna od kojega neprijatelja. Misli se da su to bili Mlečani jer su se s njima Senjani neprestano otimali o Jadransko more. Mnogim mletačkim, krčkim, dubrovačkim i rapskim trgovcima u Senju nanesena je u toj prilici velika šteta,²² pa trgovački ugovor Dubrovnik sa Senjom iz godine 1248. neodređeno i govori o tome. Tome je pridonijela i pobjeda Tatara pod Batu-kanom i Subutajem nad ugarskom vojskom na rijeci Šaju, kod mjesta Mohi (nedaleko od Miškolca), dana 11. travnja godine 1241, a godinu dana kasnije, za bijega hrvatsko-ugarskog kralja Bele IV (1235—1270) s obitelji, Tatari su podsjedali Senj, ali ga nisu zauzeli.²³ Za vrijeme toga tatarskog opsjedanja izgori jedan dio grada i u tom metežu izgubiše mnogi stanovnici svoje živote. U tim bespravnim prilikama i nakon odlaska Tatara Senjom zavlada nered i bezvlađe pa je senjski ološ izašao na ulice i porobio bogate dućane trgovaca Krčana, Dubrovčana i Rabljana, kao i trgovaca iz susjedne Italije. Iz opljačkanih su dućana ugrabili finu robu i razdijelili je, a trgovine zatim porušili. Zbog te pljačke i otimačine krvnički se zavade senjska i mletačka strana u gradu i dugo su vremena pakostile jedna drugoj gdje god su mogle, pa je stoga zavlada velika napetost između Mlečana, Krčana, Rabljana i Dubrovčana s jedne strane i Senjana s druge strane. Zbog toga se trebala povesti istraga kako bi templari platili Mlečanima odštetu, i zato je mletačko vijeće poslalo u Senj svog izaslanika da tu odštetu utjera od templara.²⁴ Nakon devetogodišnjega neprijateljstva sâm mletački dužd ugovara 25. travnja godine 1248. u ime Krčana mir s preceptorom senjskih templara poradi uzajamno počinjenih šteta.²⁵ Mir je sklapao mletački dužd Jakob Teupolo s jedne strane, a fra Jakov de Turrissellis s druge strane, u nazočnosti Nikole Donata i Marka Kornarinija, Andrije Delfina, Ivana Teupola i mnogih drugih, zatim fra Hermana de Burgo, perceptora templara u Kampaniji i tarviškoj pokrajini, kao i fra Jordana perceptora templara Oranija i Senja. Sklopljena je nagodba po kojoj se senjski templari obvezuju da će u ime štete što je učinjena mletačkim, krčkim, dubrovačkim i rapskim trgovcima u vrijeme osvojenja i požara grada Senja godine 1239. i 1242. platiti mletačkom duždu ili njegovu nasljedniku 5.250 libara u malim mletačkim dinarima, što je za ono vrijeme predstavljalo velik novac. Pritom su se obvezali da neće zahtijevati neke druge naknade zbog nanesenih šteta i počinjenih nepravda osim zbog onoga kvara što ga njima bijahu počinili Baščani u vrijeme tatarske navale. Mletački se dužd prisegom obveza da će zapovijedati knezu i krčkim vijećnicima da ovaj slučaj istraže potanko i da učine pravdu senjskim templarima.²⁶ U tim su neredima vjerojatno stradali i dubrovački građani i trgovci, nastanjeni u Senju.

Nakon toga sklopljenoga mira opet je otpočelo useljavanje u Senj trgovaca i obrtnika s mletačkog područja Venecije i Ankone, kao i iz drugih sjevernijih talijanskih krajeva. Trgovali su, kao i ranije, najboljom robom i vodili najfiniji obrt, pa su mnogi od njih stekli u svome poslu visok ugled i isticali se kao savjetnici u teškim općinskim poslovima.

Pregled ovih prilika u Senju značajan je za našu temu jer ćemo po njemu bolje upoznati odnose između Dubrovnika i Senja njihove pomorske trgovačke veze u prošlosti. U to srednjovjekovno doba Senj se, sa svojom lukom, uvrstio među naše značajnije trgovačke emporije na istočnoj obali Jadranskog mora i po svojim je trgovačkim vezama prednjačio pred mnogim drugim našim primorskim i otočnim gradovima i mjestima. Do godine 1248. Senj je formirana teritorijalna jedinica sa samoupravnim institucijama, pa je u to doba i mogao razviti bujni pomorski i trgovački promet sa susjednim primorskim gradovima, a potom i s gradom Dubrovnikom.

II

Najstarija vijest o vezama Dubrovnika i Senja potječe iz godine 1248. a njena se potvrda nalazi u Dubrovačkom arhivu kao »Pax cum Senia 1248.«, i to u latinskom izvorniku.²⁷ Ta se vijest odnosi na pomirenje između Senjana i Dubrovčana u raspri zbog grabeža na moru, jer je tada između Senja i Dubrovnika bila živa drvena trgovina, a izvozila su se vesla, jarboli i ostala drvena građa. Izvoz drveta i građe najčešće ide preko senjske luke, pa zato Senj živi uglavnom od svoje razvijene trgovine.²⁸ Tada su u Senj dolazili svojim lađama i trgovci iz Dubrovnika i dovozili finiju robu na prodaju, iako je trgovina u to vrijeme bila slabo razvijena, a pučanstvo bilo upućeno na ratarstvo i stočarstvo. Zato su se primorci uvelike bavili ribarenjem, pripremanjem morske soli i brodarstvom. Solane su imale gradske općine, ali i privatnici. Brodarstvo je u tim krajevima postojalo od najstarijih vremena, a pojedini su gradovi imali posebno trgovačko brodogradnje. Najviše su se uvozili u naše krajeve proizvodi tekstilne industrije, zatim vuna i svila za bogate magnatske odore, kao i vino, ulje, ribe, morski polipi, šećer i južno voće. Artikli izvoza bili su: blago, zatim janjeće, lisičje, vučje i bivolske kože, onda vuna, mast, maslo i sir. Lijes je osobito obilovao u senjskom kraju, pa su od šumskih proizvoda poznati: rujevina, drveno oruđe, zatim produkti kućne industrije, te vunene tkanine i sukno.²⁹

Već od XI. stoljeća postoje jake trgovačke i poslovne veze i čitav niz pisanih ugovora između Dubrovnika i drugih primorskih centara, pa tako i Senja. Kako se tada naši primorski gradovi-komune proširuju, tako učvršćuju pomorsko-trgovačku i administrativnu organizaciju svojih luka i pristaništa. Na taj se način međusobno zbližuju naši primorski gradovi i sklapaju saveze radi slobodne plovidbe i zaštite svojih probitaka od Mlečića. Tako Dubrovnik razvija živu vezu s gradom Senjom, odakle nabavlja drvo i drvenu građu za brodogradnju. Manji dubrovački jedrenjaci održavali su veze sa Senjom, kao i ostalim lukama na našoj obali, kako bi uvozili drvenu građu. Isto su tako i jedrenjaci iz Hrvatskog primorja dovozili vrlo često u dubrovačke luke različitu drvenu građu, npr. daske, grede, gredice, jarbole i vesla,³⁰ a time su s vremenom međusobno jačale trgovačke veze između ta dva primorska grada iz rane prošlosti.

Osobito su bile živahne trgovačke veze Dubrovnika sa Senjom u XIII. stoljeću. Kako su Dubrovčani za svoje potrebe trebali mnogo drva, to im je grad Senj bio važan dobavljač građevnoga drveta iz šuma sjeverne Hrvatske. U to doba Senj nije dolazio u jaču koliziju s Dubrovnikom u pogledu trgovačkih interesa, pa se zato nisu njihove trgovačke sfere jače sukobljavale.

Bilo je doduše ponekad nekih sukoba zbog manjih razmirica, što bi se brzo izgladile, i tako su ta dva naša primorska grada živjela u najboljem prijateljstvu.³¹ U to su vrijeme Dubrovčani najviše izvozili vuneno, pamučno i svileno tkanje, pokrivače, štavljenu kožu, krzno, odjeću i obuću, ovce i goveda, grabežljive ptice izvježbane za lov, ulje, predmete od zlata i uopće robu (aliquae res vel mercationes). Zato su u Senju poslovali brojni Dubrovčani, pa i od njih spominjemo prema Ugovoru izmirenja od 14. lipnja godine 1248: »Galenda de Cernecha, et Grubessa de Ballislaus, et Gioslavo de Crossio, et Andreas Creue, et Bogdanus Barsini et Rossinus Gaisclai«.³² Osim ovih, spominju se u to vrijeme i slijedeći trgovci i pomorci: »naulerus (brodovlasnik) Dimitrius de Cortaco, mercator (veletrgovac); Maffeus, filius Nicole Dyruzi; Dimigna, filius Vite de Bobagna; Zugnus, filius Volce de Baruce; Nicola, filius Mathei de Bogdeza; Gregorius, filius Petri de Leo; Radde de Babalgue et Pisignus de Scapulette, omnes isti civis Ragusini«.³³

Manji je broj stanovnika iz drugih mjesta Dalmacije koji dolaze u Dubrovnik. Tako je, među ostalima, iz Senja poznat samo jedan krojač, i to — Johanes de Segna, sartorius.³⁴

Senj je u to doba imao razvijeno brodogradilište i ono je bilo na glasu zbog izrađivanja izvršnih vesala što su se izvozila u sva brodarska središta, pa i u Dubrovnik. Tada Senj živi uglavnom od svoje razvijene trgovine drvom. Pored majstora brodogradnje postojali su i majstori za izrađivanje vesala i o njima je Dubrovnik vodio veliku brigu, pa je tako svake godine po jedan majstor za vesla uzet u državnu službu. Oni su najčešće dolazili u Dubrovnik iz Senja, a izrađivali su i za ratne brodove vesla, što su bila okovana i optočena olovom.³⁵

Brodogradilišta, škverovi ili arsenali bili su na obali mora, ili gdje je bilo najzgodnije brodove porinuti u more ili izvući na kopno ako bi trebalo popraviti oštećen brod. Za brodogradnju od životne je važnosti bilo drvo, pa je i to jedan od važnijih razloga zašto su Mlečani težili za gospodstvom nad našom obalom Jadranskog mora što je obilovala šumom. Oni su trebali mnoštvo drveta za brodogradnju i za palafite, na kojima su u lagunama podizali palače i crkve.³⁶

Za rješavanje sporova između Dubrovnika i ostalih gradova Dalmacije obično je održavan stanak kao dokaz pravnih norma tih gradova. Stanak je »... osobita vrsta zбора, obično na pograničnom mjestu, radi razviđanja i taloženja međusobnih zapleta i razmirica dvaju plemena, dviju opština, dviju zemalja, ili radi rasprave i suđenja parnica među pojedinim ljudima takvih dviju političkih jedinica. Stanak je ustanova pretežno međunarodnog ili međuplemenskoga značaja«.³⁷ Tako je i u Senju održan 14. lipnja godine 1248. stanak, na kojem se pomiruju neki Rabljani, Zadran i Krčani s Dubrovčanima. Da bi se izbjegla međusobna obračunavanja što bi mogla štetiti općim interesima, Dubrovčani su nastojali da se taj spor riješi pod autoritetom senjske komune.³⁸ Taj stanak ili izmirenje, održan u Senju, poznat je kao »Pax cum Senia« iz godine 1248. i glasi, po prilici, u slobodnom prijevodu najznačajnijih ulomaka »... 14. lipnja 1248. godine u prisutnosti niže potpisanih, i to: prečasnoga Filipa, biskupa senjskog, perceptora templara Henrika, arhiđakona Moisa, presbitera Mateja, satnika Stjepana, sudaca Chirlovani i Mirieska, kao i prisutnih sudaca Rabljana Klemensa i Madija, posvjedočujemo i u zdravlju duša naših obznanjujemo, da su Federik, sin nekog Vidona, krčkoga plemića, i Damjana, sina Zadra-

nina Zvane Krabune, i Jakoba, sina nekoga Krčanina Matije de Budda, Stjepana iz Ledenica, i rođaka ovoga Petra, i satnika Dragoniga iz Vinodola, i Andrije Bratosina s jedne strane i Kalenda de Cerneka, i Grubeša de Belislava, i Gaislava de Krosio, i Andreja Kreva, i Bogdana Barsini, i Rosina Gaislava s druge strane, kao pripadnika općine dubrovačke, sklopili mir i slogu od nezgoda, nepravda, zloća, prijekora što ih jedni drugima riječju ili činima među sobom budu izmjenice uzrokovali. Ovaj da se svršetak i mir vječno utvrdi i valjanim drži i brani kao ugovor obećavajućih za sebe i onih koje su građani obreli za vršenje zaključaka i naredaba. Činjenično je, da je Senj podesan za to u nazočnosti prikladnim svjedocima Talijana Icilina i Zadrana Platona, kao i drugih pozvanih i ispitanih svjedoka. I ja Krčanin Prod, đakon crkve i bilježnik senjski, bio sam kao prisutan pitan što sam čuo, napisao, svršio i osnažio.«³⁹ Iz toga se ugovora o izmirenju Senjana i Dubrovčana o raspri zbog grabeža na moru ne razabire o čemu se direktno radi, već se spominje da se sklapa mir i sloga »...od svih nezgoda, nepravda, zloća, prijekora«, (»...de omnibus iniuriis, maleficiis, contumelis, qua alteri alteris uerbo nel factis inter se ad inuicem intulissent...«) što su ih jedni drugima riječju ili činima izmjenice uzrokovali. Osim Senjana, u to su bili umiješani Krčani i Rabljani, pa se zato poime nice i navode.

Osim ovoga zgodimičnog slučaja, što je u prošlosti poznat kao najstariji ugovor između Dubrovnika i Senja, postojale su i nadalje razvijene pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika sa Senjom, kao i s gradovima Dalmacije, pa je zato i nadalje slijedila razmjena različite vrste robe i dobara usprkos međusobnim povremenim sukobima i sporovima.⁴⁰

oOo

Ovaj Ugovor ili izmirenje, poznat kao »Pax cum Senia« iz godine 1248. između Senjana i Dubrovčana u raspri zbog grabeža na moru, značajan je povijesni dokument jer govori o najranijim vremenima i prilikama, a svakako i razmiricama što su vladale između pojedinih naših primorskih gradova. To je jedan od najstarijih dokumenata u dubrovačkom Arhivu, a on je u isto vrijeme i dokaz o srednjovjekovnoj trgovini i razmjeni raznovrsnih dobara između naših pojedinih luka, a pogotovo Senja i Dubrovnika. Za Senj je on nepobitan dokaz da je senjska luka već tada bila vrlo prometna i poznata po svojoj drvnoj trgovini s jadranskim lukama i mediteranskim emporijima. Senj je već tada bio organizirana komuna, sa svim pravnim prerogativima, iako se senjska komuna u to vrijeme nalazila kao kondominij članova viteškoga reda senjskih templara. Zato je i bilo potrebno uvodno opširnije iznijeti o privrednim i pravno-političkim prilikama što su dovele do toga glasa i do priznanja Senja kao važnog čimbenika naše srednjovjekovne prošlosti.

BILJESKE

1 Templari (Fratres militiae Templi, ili Pauperes commilitones Christi templeque Salomonis) viteški je red što je nastao u doba križarskih ratova. Osnovao ga je Hugo des Pauxens (+ 1136) u Champagnei 1119. godine uz zavjet siromaštva, suzdržljivosti i poslušnosti te obrane hodočasnika u Jeruzalemu, gdje je imao i sjedište. Bili su vojnički i monaški red kojim je upravljao veliki maistar, a kojemu su bili podređeni priori provincije, a ovima preceptor i komituri. Samostani im se nazivaju «templa» i od 29. ožujka 1139. godine bulom pape Inocenta II (1130—1143) izravno su podređeni rimskome papi i obdareni raznovrsnim povlasticama, kao što su bili oslobođeni od svih poreza i nameta, bogato nadareni posjedima i neovisni o svjetovnoj vlasti. Članovi su reda bili i vitežovi, svećenici i braća poslužitelji. Bili su muški i ženski članovi reda. Vitezovi su nosili bijelu nošnju u kombinaciji monaške odjeće sa crvenim križem i opreme vitezova s oklopmom i šljemom, a braća poslužitelji sivu ili crnu odjeću. Uprava im je bila uređena u vojničkom duhu, a članovi su se odlikovali velikom hrabrošću. Red se brzo obogatio od feudalnih poklona, pa su kao bankari posuđivali novac trgovcima i kraljevima i stoga su imali velik utjecaj na politiku pojedinih zemalja. Zbog toga red pomalo degenerira pa ga je stoga optužio francuski kralj Filip IV. Lijepi, kako bi se domogao njihova bogatstva, zbog hereze, krivoboštva i razvrata. Glavni uzrok ukinuća reda ipak će biti u prevelikom utjecaju zbog jake privredne moći, pa na koncilu u Viennei 1312. godine bude red ukinut, a njihova su brojna imanja i posjedi pripali ivanovcima ili hospitalcima koji su u daljnjim političkim zbivanjima odigrali važnu ulogu.

U Hrvatskoj je Vrana bila u XII. stoljeću sjedište templarskog meštra i odatle su naselili i stekli velike posjede i javne ovlasti u Senju, Kamenskom, Dubici, Našicama i drugdje, a nazivani su «bozjacima ili crkvarima». Bili su gospodari i cijelim županijama, pa su zbog utjecaja na javni i politički život dolazili u sukob i s pukom, i s plemstvom.

2 Lavoslav Glesinger: Povijest zdravstva u Senju. SENJSKI ZBORNİK, III. Senj 1967—1968, str. 246.

3 Melita Viličić: Arhitektonski spomenici Senja. RAD, knj. 370. Odjel za likovne umjetnosti, knj. VI. Zagreb 1971, str. 65, i bilj. 5.

4 Branimir Gušić: Starohrvatsko naselje Ravnih Kotara. Iz knjige: «Povijest Vrane», str. 139.

5 Viličić, n. dj., str. 65.

6 Branko Krmpotić: Senj je u V. stoljeću sjedište biskupije. ZVONA, Rijeka, god. XVII (1978), br. 2, str. 3.

7 Gušić, ibid.

8 Vj. Klaić: Krčki Frankapani. I. Izd. Matica hrvatska. Zagreb 1901, str. 71.

9 Nada Klaić: Društvena struktura kvarnerske epišine u razvijenom srednjem vijeku. KRCKI ZBORNİK, 2. Krk 1971, str. 136.

10 Štepan Švaviz Nossan: Ceste Karlovac—Senj od najstarijih vremena do sredine XIX stoljeća. SENJSKI ZBORNİK, IV. Senj 1970, str. 129.

11 Bare Poparić: Pregled povijesti pomorstva, I. Izd. Matica hrvatska, Zagreb 1932, str. 126.

12 Branko Kojić: Brodogradnja na istočnom Jadranu kroz vjekove. POMORSKI ZBORNİK, 1. Zagreb 1962, str. 85.

13 Radojica Barbaljić: Brodarstvo u Senju i Podgorju kroz prošlost. SENJSKI ZBORNİK, IV. Senj 1970, str. 5.

14 Historija naroda Jugoslavije, I, str. 670.

15 Branko Krmpotić: Vladavina templara nad Senjom. ZVONA, Rijeka 1977 (god. XVI), br. II, str. 3, i 9; — i u rukopisnoj radnji «Kraljevska prava templara nad Senjom (1184—1269).

16 Nada Klaić, ibid., str. 129.

17 Veljko Rogić: Historijsko-geografski i suvremeni odnosi. Položaj Senja i gravitacija. SENJSKI ZBORNİK, I. Senj 1965, str. 14.

18 Illyricus vetum et novum, Tractatio praeliminaris, cap. III, 50, str. 27.

19 Mile Magdić: Senjske zidine i kule. NARODNE NOVINE, Zagreb 1901, br. 223.

20 Pavao Tjijan: Grad Senj u povijesti i kulturi hrvatskoga naroda. Hrvatski kulturni spomenici, I. Senj. Izd. JAZU, Zagreb 1940, str. 14.

21 Smičklas, Cod. dipl., III, str. 85—86.

22 Mile Magdić: Topografija i povijest grada Senja. Senj 1877, str. 51.

23 Lukša Baričić: Obalna utvrđenja na našoj obali. POMORSKI ZBORNİK, I. Zadar 1962, str. 230.

24 Josip Kolanović: Vrana i templari. «Povijest Vrane». Zadar 1971, str. 215.

25 U Kukuljevićevoj je monografiji o Senju označen dan 6. travnja godine 1248, str. 144.

26 Magdić, n. dj., str. 53.

27 Original na pergamentu je u dubrovačkom Arhivu zaveden pod Acta S. Mariae maioris, saec. XIII, br. 138, a prijepis njen kod Smičklasa, CD, IV, br. 316, str. 355.

28 K. Jireček: Die Bedeutung von Ragusa in der Handelsgeschichte des Mittelalters. Alm. der K. Ak. der Wissenschaft XLIV, Wien 1929.

29 Jireček, n. dj., str. 214; — Josip Butković: Gospodarske prilike kod Hrvata od najstarijega doba do konca XII stoljeća. NASTAVNI VJESNIK, XXI (1913), sv. 3, str. 161—177.

30 Josip Luetić: 1000 godina dubrovačkog pomorstva. Izd. Zora 1969, str. 103.

31 Vinko Foretić: Nekoliko pogleda na pomorsku trgovinu Dubrovnika u srednjem vijeku. DUBROVAČKO POMORSTVO. (U spomen sto godina Nautičke škole u Dubrovniku), Dubrovnik 1852—1952, str. 157.

32 Smičklas, CD, IV, str. 355.

33 Smičklas, CD, V, str. 67.

34 Josip Luetić: O pomorskim vezama Dubrovnika sa Zadrom i ostalim gradovima Dalmacije u XIII st. POMORSKI ZBORNİK, 4. Zadar 1966, str. 367.

35 Kojić, n. dj., str. 91.

36 Poparić, n. dj., str. 144.

37 V. Bogišić: Stanak po dubrovačkom zakoniku od 1272. godine. GLASNIK srpskog učenoga društva, XLIV, Beograd 1877, str. 199, 202, 218, 230.

38 Luetić, n. dj., str. 371.

39 Latinski tekst Ugovora glasi:

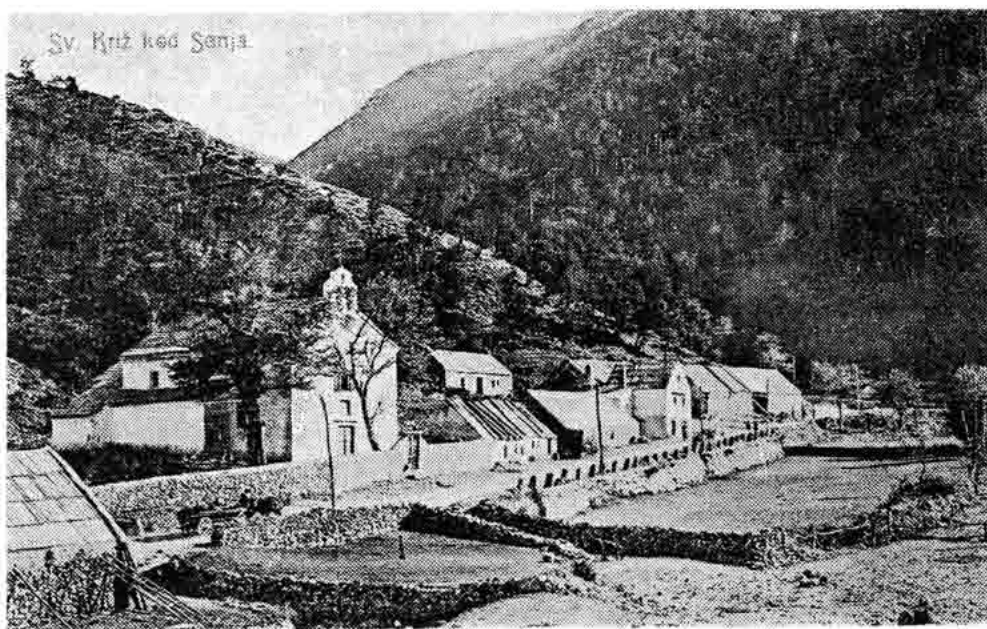
1248, 14. lipnja. U Senju.

(Izmirenje između Senjana i Dubročana u rasplu radi grabeža na moru.)

Anno dominice incarnationis millesimo ducesimo quadragesimo octavo, indictione sexta, mense junii die decima quarta intrate, temporibus quidem venerabilis Philippi Segnensis episcopi,

Henrici preceptoris, Moisi archidiaconi, Mathei archipresbyteri, Stephani setenici, iudicibus Chir-louani ac Miriesce, in presentis testium duorum nomina inferius subscribentur. Nos quidem Cle-mens et Madius Arbensis iudices per hoc presens scriptum in scripturis testificamus atque in salute animarum nostrarum dicimus, quoniam Federicus filius quondam W(idonis), Uegliensis comitis et Diamianus filius Zvane Crabune Jadrensis et Jacobus filius quondam Mathei de Budde Uegliensis, Stephanus de Ledemiza et Petrus eius consanguineus et Dragonigus de Uinogrado setenicus et Andreas Bratosin ex una parte et Calenda de Cernecha et Grubessa de Balislaua et Gaislao de Crosio et Andreas Creus et Bocdanus Barsini et Rosinus Gaislauri ex altera uice comunis Ragu(s)iensis fecerunt pacem atque concordiam de omnibus iniuriis, maleficiis, contumeliis, qua alteri alteris uerbo uel factis inter se ad inuicem intulissent et se robaria, quam nostrique homines uestrique nunc, ut dicitur, iam fecissent secundum posse nostrum, bona fide sine fraude procuratori uestro da Braza nomine restaurare faciemus. Quarum finem et pacem perpetuo firmam et ratam habere atque tenere ad inuicem stipulatione promittentes per se illorumque ciues de actione facta promiserunt, nec contra facere uel uenire et cum pacis obsculo (!) interueniente omni modo firmauerunt. Actum est hoc Segnie coram his ydoneis testibus Icillino Talliensis et Platone Jaderense et aliis et rogatis testes. Et ego Produs Uegliensis ecclesie diaconus atque Segnie notarius intertui rogatus, ut audui scripsi, compleui et roborauit.

40 Lučić, n. dj., str. 374.

Sl. 96 — Senjska Draga — zaselak Sv. Križ oko 1925.